

V. světový kongres ochrany přírody

Tušení stínu, nebo vzpomínky na budoucnost?

Jan Plesník a Michael Hošek

Letní olympijské hry a Světový kongres ochrany přírody mají překvapivě mnoho společného. Konají se ve stejném roce a jsou bezesporu celosvětovou událostí, která ovlivní příslušný obor na další čtyři roky. Obě události spojuje i skutečnost, že se jich účastní tisíce zájemců. Tímto podobenstvím zahájil V. světový kongres ochrany přírody, který se uskutečnil 6.–15. září 2012, Ašok Chošla, indický fyzik zaměřený na problematiku životního prostředí a odstupující prezident pořadající organizace – Mezinárodní unie ochrany přírody (IUCN).

Místo konání nebylo zvoleno náhodou

Každá země, která si může dovolit hostit tak mamutí akci, a tou Světový kongres ochrany přírody bezesporu je, se snaží při této příležitosti představit okolnímu světu úspěchy v péči o životní prostředí. Ani Jižní Korea nebyla výjimkou. Viditelná snaha jihokorejské vlády chránit přírodu a životní prostředí je o to pozoruhodnější, protože země nadále zažívá hospodářský růst a již dnes patří mezi 15 největších ekonomik světa.

Jako místo konání celosvětového vrcholného setkání ochránců přírody bylo nakonec vybráno Čedžu (v anglickém přepisu Jeju), ostrov ležící asi 85 km od jižního pobřeží Koreje. Jde o jedinou část jihokorejského území nacházející se v subtropickém pásmu. Přírodu a krajinu ostrova zabírajícího 1 846 km² určuje jeho sopečný původ. Lávové jeskyně, působivé vodopády, geomorfologické útvary vytvořené vulkanickou aktivitou, velký kráter nečinné sopky a zvláštní typ neprostupného lesa představují jen nejznámější přírodní jevy, které proslavily ostrov po celém světě. Části ostrova vyhlásila Organizace OSN pro výchovu, vědu a kulturu (UNESCO) postupně biosférickou rezervací, světovým přírodním dědictvím a světovým geoparkem. Nicméně jednoznačně největší pocty se ostrovu dostalo v listopadu 2011, kdy bylo po čtyřletém vyřizovacím celosvětovém internetovém hlasování vyhlášeno sedm přírodních divů, mezi nimi také ostrov Čedžu.

Diskusní fórum: nepříjemné otázky a ještě nepříjemnější odpovědi

Na 11 000 profesionálních a dobrovolných ochránců přírody, vědců, politiků, představitelů mezinárodních mezivládních i nevládních organizací, průmyslu a obchodu a zástupců domorodého obyvatelstva ze 164 zemí, kteří se V. světového kongresu zúčastnili, měli na výběr desítky nejrůznějších akcí.

Může nám příroda významně pomoci mírnit dopady probíhajících a očekávaných změn podnebí a přizpůsobovat se jim? Dokážeme uživit svět a zároveň zachovat růst udržitelně? Je zelený růst mýtem, nebo skutečností? Může ochrana přírody omezovat chudobu? Rozumnou odpověď na uvedené otázky se snažili najít nejen prominentní hosté kongresu, ale také další účastníci pětidenního Fóra, přístupného nejen představitelům členských organizací IUCN.

Unie na rozcestí

IUCN, která v letech 1990–2008 používala označení Světový svaz ochrany přírody, plní od svého založení dvě klíčové role. Byla myšlenkovou dílnou, v níž se zrodila řada tvůrčích novátorských přístupů v ochraně přírody. Za všechny jmenujme alespoň koncepci červených seznamů a červených knih ohrožených druhů, klasifikaci chráněných území podle deklarovaného způsobu péče o ně nebo vyváženou spolupráci ochrany přírody se soukromým sektorem. Současně se stala ojedinelou platformou, kde se setkávali představitelé státních institucí, nevládních organizací a akademické obce.

Symbolem ostrova Čedžu se stali harubangové (korejsky kamenní dědečkové), skřítkové vytesané z lávy a ochraňující obyvatele před zlem.

Již při hodnocení předcházejícího kongresu jsme si postesklí, že IUCN přenechává postavení celosvětové myšlenkové základny ochrany přírody vlivným a bohatým americkým nevládním organizacím (Plesník *et al.* 2009). Jen jedna z nich, Ochrana přírody (The Nature Conservancy) zaměstnává na 550 vědců.

Valné shromáždění odsouhlasilo zaměření organizace na období let 2013–2016, zvolilo Radu a předsedy všech šesti odborných komisí. Po místy vzrušené debatě přijalo 137

právně nezávazných stanovisek k nejrůznějším otázkám souvisejícím s ochranou přírodního prostředí.

Prezidentem IUCN se poněkud překvapivě stal zkušený čínský diplomat Čang Kin-seng, kterému ve volbách dali delegáti přednost před Švédem Andersen Wijkmanem. Není žádným tajemstvím, že i na prestižní celosvětovou ochránářskou organizaci tvrdě dopadly hospodářské těžkosti. Za posledních pět let se finanční prostředky poskytnuté dárci IUCN snížily o více než třetinu. Naopak čínská vláda přislíbila unii vydatnou finanční injekci, zejména na projekty v Africe a Latinské Americe.

Zpátky k druhům, chráněným územím a ekologické obnově

Zatímco předcházející Světový kongres ochrany přírody, který proběhl v říjnu 2008 v Barceloně, se nesl v duchu ekosystémových služeb, v Čedžu se dostala do popředí také jiná témata.

Na první pohled překvapivý ohlas nejen mezi delegáty kongresu, ale i mezi sdělovacími prostředky si získal každoročně aktualizovaný Červený seznam ohrožených druhů. I když vydání pro rok 2012 IUCN představila již na dlouho očekávané Konferenci OSN o udržitelném rozvoji (UNCSD), která se konala po dvaceti letech stejně jako legendární Summit o Zemi v brazilském Rio de Janeiru, potvrdilo se, že červený seznam patří mezi výkladní skříně unie. Stovky odborníků z Komise IUCN pro přežití druhů a dalších spolupracujících organizací vyhodnotili podle propracovaných kritérií celkem 65 518 druhů a nižších taxonů živočichů, rostlin a dalších organismů (IUCN 2012). Z nich 795 bylo vyhubeno nebo vyhynulo úplně a 23 druhů přežívá již jen v lidské péči. Plným 20 219 druhům a nižším taxonům hrozí zvýšené nebezpečí, že již v blízké budoucnosti zcela vymizí. Poměrně vysoký podíl ohrožených taxonů mezi hodnocenými (30,9%) ale nemusí být reprezentativní. Všechny druhy se zatím podle podrobných, vědecky podložených kritérií podařilo vyhodnotit jen u savců, ptáků, obojživelníků a korálů vytvářejících útesy.

V ČR se v současnosti vyskytuje 34 druhů živočichů a 11 druhů rostlin hodnocených v roce 2012 jako globálně ohrožené. Podle údajů představených v Čedžu až dosud uveřejnilo celostátní seznamy ohrožených druhů 123 zemí: 78 jich již využilo kritéria IUCN a 70 publikovalo červené seznamy v posledních deseti letech.

Světová komise pro chráněná území (WCPA) seznámila delegáty s fakty nabitou zprávou o naplňování jednoho z cílů z Aiči, tvořících součást Strategického plánu Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD). Smluvní strany CBD se v něm zavázaly zvýšit do roku 2020 rozlohu chráněných území ve světě na 17% souše včetně vnitrozemských vod a 10% moře včetně pobřežních vod a současně zajistit, aby péče o chráněná území byla účinná a soustava chráněných území reprezentativní, chráněná území vzájemně propojena a začleněna do širší krajiny (CBD 2010, PLESNÍK 2011). Dokument konstatuje, že přes pokračující vyhlásování dalších, hlavně suchozemských chráněných území stále ještě není jejich světová soustava reprezentativní. Jen třetina chráněných území na naší planetě má aspoň formální plán péče a pouze jednomu ze čtyř se dostává odpovídající ochrany. U 15% ploch zařazených do Světové databanky chráněných území (WDPA) chybějí údaje o jejich hranicích (BERTZKY *et al.* 2012).

Zpráva prezentující zásady, metody a nejlepší postupy ekologické obnovy v chráněných územích připomíná, že obnova prostředí není náhradou ochrany přírody a krajiny ani omluvou pro záměrné poškozování přírody a neudržitelné využívání jejích složek, ale poslední možností, jak zlepšit stav poškozované krajiny (KEENLEYSIDE *et al.* 2012).

Svět se mění: změní se také IUCN?

Desetidenní sněm světové ochrany přírody v Čedžu potvrdil, že jejím hlavním cílem zůstává včas a účinně reagovat na (podle některých názorů) stále se zrychlující změny, kterými naše planeta prochází (cf. LAMBIN & MEYFROIDT 2011, BRODIE *et al.* 2012, UN 2012, UNEP 2012, WWF 2012).

Česká republika se v Čedžu rozhodně neztratila. Michael Hošek (MŽP) byl zvolen členem Rady IUCN, takže česká ochrana přírody bude mít po osmileté přestávce zastoupení ve sboru řídícím činnost Mezinárodní unie ochrany přírody.

LITERATURA

BERTZKY B., CORRIGAN C., KERNSEY J., KENNEY S., RAVILION S., BESAN ON Ch. & BURGESS N. (2012): Protected Planet Report 2012: Tracking progress towards global targets for protected areas. IUCN Gland, Switzerland and UNEP-WCMC Cambridge, U.K., 67 pp. – BRODIE J. F., POST E. & DOAK D. F. eds. (2012): Wildlife conservation in a changing climate. Chicago Univ. Press Chicago, IL, 416 pp. – CBD (2010): Strategic Plan for Biodiversity 2011–2020 and the Aichi Targets. Living in a harmony with nature. Secretariat of the Convention on Biological Diversity Montreal, 4 pp. – IUCN (2012): The IUCN Red List of Threatened Species. Version 2012.2. <http://www.iucnredlist.org>. – KEENLEYSIDE K.A., DUDLEY N., CAIRNS S., HALL C.M. & STOLTON S. (2012): Ecological restoration for protected areas: Principles, guidelines and best practices. IUCN Gland Switzerland, 120 pp. – LAMBIN E. F. & MEYFROIDT P. (2011): Global land use change, economic globalization, and the looming land scarcity. Proc. Natl. Acad. Sci. USA 108: 34625-3472. – PLESNÍK J. (2011): V Nagoji se Kodaň nekonala. Ochrana přírody 66 (1): 29-31. – PLESNÍK J., HOŠEK M. & VAČKÁŘ D. (2009): IV. Světový kongres ochrany přírody. Ochrana přírody 64 (1): 29-31. – UN (2012): The future we want. United Nations New York, N.Y., 53 pp. – UNEP (2012): The Fifth Global Environment Outlook. UNEP Nairobi, Kenya, 550 pp. – WWF (2012): Living Planet Report 2012. Biodiversity, biocapacity and better choices. WWF Gland, Switzerland, 85 pp.

Foto J. Plesník

J. Plesník pracuje na ředitelství AOPK ČR jako poradce M. Hošek je vrchním ředitelem Sekce ochrany přírody a krajiny Ministerstva životního prostředí

SUMMARY

Plesník J. & Hošek M.: The Fifth World Conservation Congress: A Suspicion of the Shadow or Memories of the Future?

The Fifth World Conservation Congress (WCC), organized by the IUCN, the International Union for Conservation of Nature, was held on Jeju, South Korea, 6–15 September 2013. The IUCN is the world's oldest and largest global environment network, putting together 92 governments, 125 governmental institutions, 107 international NGOs and 900 national NGOs as well as 43 affiliate members. The congress was attended by almost 11,000 participants from 164 countries. Due to Jeju's outstanding natural beauty, geomorphological phenomena and landscape scenery, parts of the picturesque island became a UNESCO Biosphere Reserve, World Natural Heritage site and a Global Geopark. In 2011, the whole

island was selected as one of the Seven Wonders of Nature by on-line voting of the people all over the globe. Traditionally, the congress consisted from two parts, the Forum and Members' Assembly. The Forum, a hub of public debate bringing together people from all walks of life to discuss the world's most pressing conservation issues, dealt with key nature conservation related issues, e.g. climate change, food sustainability, green growth, poverty alleviation, protected services effectiveness, ecological restoration or the concept of ecosystem services and payment for them. The progress in IUCN's flagship activities such as the Red List of Threatened Species or protected areas categories was also presented at the WCC. During the Members' Assembly, the highest decision-making body of the IUCN, *i.a.* 137 motions on various nature conservation and sustainable use of natural resources across the world were adopted after they had been debated. The authors debate whether it is useful to think of changing the way how the IUCN operates to better reflect changes both in human society and natural world.